

עילי ראונר נוף העיר דלפֿט

"מסייה פרוסט, הכרכרה בחוץ", נשמעה קריאה. "אדוני, הכרכרה מחכה ברחוב". וכעבור רגע נקישות קלות על הדלת. "מה לומר לרֶפּב, מתי האדון יצא מחדרו?"
הוא קם מהמיטה, הזיח את פֶּן הכתיבה וסידר את עֶרְמַת הכריות. עכשיו עמד רגעים אחדים לצד ארון הבגדים והתאים את המגבעת שחבש לחליפתו הפכה. אור המנורה המפויח דלק על השידה והוא הציץ בהשתקפות פניו במראה. "פרנסואז קוראת לי ואני לא עונה", שמע את עצמו אומר.

הוא כחכח בגרונו, עדיין לא היה מרוצה, וחשב לעטות על צווארו צעיף מבד קשמיר, אולי עניבה. בכל זאת לא ידע אם קר בחוץ. הוא זקף את ראשו והתבונן בצורות המעוטרות של נייר הטפס. הוא הכיר כל פרט מהגנים שהיו מצוירים עליו, את התנועה של הרוח, את עלוות העצים המשתקפים במים, ובפינה – את הסאטיר המציץ מבין קני הסוף. "אני יכול לדעת מה התרחש בארקדיה המיתולוגית, או ביער בולון לפני שלושים שנה, אבל אין לי מושג מה מזג האוויר מעבר לקיר, בבלוואר אֶסְמֶן. צריך לבדוק עם פרנסואז, היא בטח כבר הייתה בחוץ וחזרה מהשוק. הדלת של החדר נעולה במפתח, מישהו צריך לפתוח".

לאחרונה ביקש לצפות את חדרו בשכבת שעם. הזוג הגיע ואטם את החלונות בזוכית כפולה. גם בקיץ הוא השאיר את החדר מסוגר ומושחר בתריסי הכרזל. המיית העיר נשמעה חרישית ולפעמים לא נשמעה כלל. כבר כמה שנים התבודד, מאז מות אמו. הוא הצפין את עצמו ולא יצא מהבית. לפעמים היה חומק בלילות למלון ריץ. הוא לא עישן ובקושי שתה. נשים גדולות חלפו על פניו מְלוּוֹת בחברי פרלמנט, בעורכי דין, בכמרים מחופשים. בהוראת המלון נהגו להציג לו נערים כפריים שביקשו להתחכך בחברה הגבוהה ולנסות את מזלם. "הצעיר הזה הגיע מפואטייה, וזה מאזור נוור, זה עבד אצל קצב בפונטואז, וזה אצל נגר בשארטר". פרוסט הישיר את עיניו הכהות, "בן כמה הנער?" שאל בקול רך, במבוכה. "אתה תצטרך אחד שיושיט לך יד בכתיבה", אמר לו מלצר עז-מצח.

ובאמת, פעם אחת הופיע צעיר מהדרום, היה לו שֵם איטלקי ופנים עזות. בדיוק ברח מהצבא, עדיין התהלך בעיר במדים, נס על נפשו מהלגיון הצרפתי בקונגו. הם עלו יחד לקומה השלישית של המלון. וכשנכנסו אל החדר תלה פרוסט את הרֶדִינְגוּט שלו על הקולב. האיטלקי ישב על המיטה ואמר: "מה אני יכול לעשות בשבילך, מסייה?" – והוא הרגיש בצמרמורת של מי שעומד בפני חטא. הוא שתק, פניו לא הסגירו את רגשותיו. אחר כך הלך לפתוח את החלון, גשם ירד והוא הרכין את ראשו והביט בפתותי האור מתחת למנורת הרחוב. כמה רגעים עברו, האיטלקי הסתכל בו מאחור, ואז הסתובב אליו פרוסט בהיסח הדעת, וכמו אישה לחש: "קר לי". ובתוך תוכו שמע: "בוא אליי".

עכשיו נשמעה קריאתה של המשרתת הזקנה בשלישית וברביעית. "כבר צהריים. הזמנתי לאדון מונית כפי שביקש". הוא הרים את ראשו והסתכל באורלוגין שעל הקיר. "אין סיבה שיתלונן

היום על בריאותו. הראש ער, הקיבה עובדת, אני ראייתי שאכל את כל תפוחי האדמה, יפה אכל אתמול בלילה את הארוחה", המשיכה פרנסואז, "ואם ישאף אוויר בחוץ, הריאות ייפתחו לרווחה, וגם המעיים. אני מבטיחה לו שאינו חולה, אינו חולה כלל, עכשיו עליו למהר, אדון יקר, הרי לא ירצה לאחַר לפגישה עם הפרופסור וודוואַיֶה!" הקול הוסיף להתגלגל מעבר לדלת. עוד רגע עמד והקשיב לדברים. "וודוואַיֶה זה, איש אלגנטי מאוד. ואתה אוהב אנשים מסוגו", המשיכה והרעיעה שבחים על האַקספּרְטִיזָה לאמנויות של וודוואַיֶה ועל חולשותיו לעוגות קצפת וסוכרים. "באמת, איש אלגנטי, עם לחיים תפוחות. והשמעות אומרות, האדון לבטח יודע, שהפנים הם רק פנים. ומאחורי הגב, חביבי, מה לא עושים כדי להצדיק את מקומך באקדמיה הצרפתית, ומה לא עושים כדי לתפוס חלקת קבר בפנתיאון". וכאשר עצרה סוף סוף, פתח את הדלת וראה את פניה המופתעים של פרנסואז. היא נסוגה במהרה אל המטבח וסבה לאחור כמו חסרת עניין, עדיין ממלמלת: "המוזיאון בפטי־פְּלָה כבר עומד להיסגר, והעניבה שלך עדיין לא קשורה". ופרוסט השפיל את ראשו והסתיר את החיוך על פניו.

הוא ירד לאֶטוּ בחדר המדרגות. בימינו אחז במקל ההליכה ובשמאלו נצמד אל המעקה, מן הקומה השנייה ירד אל הקומה הראשונה ואחר כך התעגל גרם המדרגות ונפתח אל קומת הקרקע. אור היום הציף את הכניסה לבניין. הוא היה בן ארבעים ושתיים בלבד. הוא השתהה במורד המדרגות, ראי ממוסגר ניצב מתחת לשורת התבליטים בפרוזדור, ודמותו הופיעה לפניו. הוא עמד וליטף את שפמו ואת שְעֵרו המשוּח לאחור, ופתאום חיטט בכיסי המקטורן ונזכר ששכח את השעון בחדרו.

דלת הזכוכית של הבניין נפתחה, והוא שמע את קולו הצעקני של שוער הבניין, מוריס, מנתב את המרכבות החונות ברחוב. פתאום נכנס בריצה אדם שלישי חבוש קסקט, עיניו הקטנות מצמצו, "מה קרה?". בהדרגה פקח את עיניו והסתגל לאור השמש. זה היה בנו של השוער. הוא התקרב ופנה לעברו: "אתה ממהר, אדוני, המכתב הזה מחכה לך כאן מאתמול". רגע אחד עמד וחיכה מול הכרכרה. הנער נעלם ואחר כך חזר ובידו מעטפה חומה. "זה הגיע אתמול בערב, לא רצינו להפריע לו", אמר הבן של השוער. פרוסט בחן את המעטפה ואחר כך שאל את הצעיר לשמו והטה את כובעו. הוא שילם לו כמה מטבעות והזמין אותו לבקר בדירתו בשעת התה. הצעיר הודה לו במבוכה.

עכשיו היה המכתב בידו, הוא החזיק בו והפך אותו, פעם ועוד פעם. "אנדרה ז'יד, NRF", נרשם על גב המעטפה. "אנדרה ז'יד מה־NRF של גְּלִימָאר", חזר ואמר בלבו. זמן רב חיכה למכתב הזה, זמן רב מדי, עד שכבר כמעט שכח שלפני כמה חודשים שלח אליהם את "סוואן" שלו. הוא כתב לכמה הוצאות הספרים ועשה כמה וכמה ניסיונות לפרסם את הרומן שעל כתיבתו טרח זה שנים. לבסוף כרך את כתב היד, ומאז קיבל רק תשובות מתחמקות, מאופקות. גם מפי חברים ממתיקי סוד נאמרו לו דברים צוננים, מסוג הדברים שאומרים בנימוס ובכובד ראש ובלי התלהבות. נכון, כמה קטעים מתוך "קוֹמְבֶּרֶה" שלו הופיעו בעיתון היומי, לצד רשימות רכילות ואֶפְנָה שכתב, אבל בקרב הסופרים הוא תויג כסנוב מקושט, יהודי מעודן או תומך־דרייפוס מדושן, בעל נטיות מיניות מפוקפקות. ועכשיו המכתב הזה מאנדרה ז'יד. הוא לא מיהר לפתוח את המעטפה, כבר היה לְמוֹד ניסיון, רק תחב אותה במהירות אל כיס המקטורן. אחר כך טיפס אל מושב הכרכרה וקרא לרַבֵּב: "אל הפְּטִי־פְּלָה, בבקשה!".

רחבת הארמון הייתה ריקה מאדם, הוא הרים את ראשו, השמים היו תכולים למשעי, נחתכים בקווים הישרים של חזית המבנה המפואר. מן העבר השני נפרשו גני השאנו-אליזה ובסמוך לעץ הדולב המזרחי ראה את הקיוסק שבילדותו היה מוכר בוטנים מסוכרים. בפתח המוזיאון הוא הבחין בואן-לואי וודואייה, שאחזו בידו את העיתון של יום ראשון. שניהם קדו זה לזה בלי לומר מילה. אחר כך פשט וודואייה את כף ידו כמסמן לפרוסט: "אחריך, אדון יקר", והשניים פסעו פנימה זה לצד זה, כמו סיר החרס וסיר הברזל.

וודואייה הוביל אותו בין האולמות ובין התמונות, זה היה אוסף מיוחד של ורמר שהגיע מארצות השפלה. הפרופסור דיבר ופרוסט שתק. הוא נזכר באיזו אמרה שתובעת מן הצופה לחתוך את לשונו מול הציור, לא לדבר. וככל שהשתקע בשתיקה, כך נעשה מודע לתנועת המבט ולצורות ההזדהות והתפיסה עצמן. לעתים הצביע וודואייה על פרט מתוך המכלול וניסח מילים בודדות, ופרוסט ניסה להבין מה עומד לנגד עיניו. הוא הניד בראשו ועיניו התרחבו בארובותיהן: "אני רואה, אני מצליח לראות".

באחד הפרוזודורים בפינה מצא הדום לשיבה ומעליו תלוי ברומטר קטן. רגע אחד התיישב פרוסט בגב זקוף, נשען על מקל ההליכה וסקר את החדר. הציור ניצב בדממה, נפרש לפניו שלם, מוחלט וחסר תנועה. אולי כמו הכתיבה עצמה, באותו האופן שבו הכתיבה נשארת חסרת קול גם כאשר היא נשמעת, ניצב הציור במלאותו ונשאר בלתי-נראה. הוא חשב: אני לא רואה, אני לא רואה כלום. אני יושב כאן לבד בפינה כמו עיוור, בתוך שתיקה גמורה, האמנות אדישה לגמרי לעיניים שיוצרות אותה, ובכל זאת אני חושק בה. הוא הסיט משם את מבטו: ילד יפה חלף על פניו, מתנדנד בין התמונות. הוא לבש חליפת מלח ושערו היה גזוז כהלכה. אחר כך הופיעה אישה בשמלה מקומרת והלכה בעקבות הילד. הוא זיהה שהיא אמו, זה היה מראה פשוט יותר.

הוא שב אל חברו והשניים הוסיפו ללכת. מן הצד שמע פרוסט את אנהותיו של וודואייה בכל פעם שפתח את פיו לדבר. כשעמדו מול "האישה הקוראת בחלון" אמר הפרופסור: "אצל ורמר דבר לא מעיד על הרגש, ובכל זאת הכול רועד. אתה זוכר בוודאי את הפתטיות של אמה בובארי כשהיא קוראת את המכתב של רודולף. עוד רגע היא נופלת מהחלון, תלויה בין שמים לארץ, ומלמטה – האדמה כמו מטפסת על קירות הבית. כל הלהג הזה של פלובר שנבלע בקול פחה נשי. ומה אתה רואה אצל ורמר? המכתב סתום, הקריאה מופנמת, לא שומעים כלום ולא יודעים כלום. זאת הדממה: האישה רוכנת לקרוא והפנים שלה משתקפים בשמשת החלון". פרוסט הנהן בראשו בהקשבה. ופתאום נבהל, כמעט שכח. הוא תחב את ידו אל הכיס ומישש כדי לוודא שהמעטפה עודנה ברשותו. "אנדרה ז'יד, NRF", כבש את החרדה בלבנו. זמן רב מדי חיכה למכתב הזה, אבל עכשיו לא רצה לדעת, לא רצה להסתכן בידיעה. הוא לעג לעצמו, כמו אמה בובארי היה רגשן מדי. ברגע שיפתח אותו הוא לא יעמוד על רגליו.

ואז קרה דבר אחר. הוא עצר מול "נוף העיר דְּלֶפֶט". הפרופסור קרא את התמיהה בעיניו והזכיר את ייחודו של הציור בין יצירותיו של ורמר. זאת הייתה תצפית מן החוץ ולא סצנה פנימית. פרוסט התקרב אל התמונה קטנת הממדים, עד ששפמו ליטף את המסגרת. הציור היה מדויק אבל מרוחק מדי, טהור כמעט ומסוגר בתוך עצמו. דבר בו לא לכד את מבטו: גשר האבן, סירות העץ, גגות הרעפים האדומים, השתקפויות הצריחים על מי הנהר. אבל אז נשמע

רחש מאחור, מישוהו פתח את חלון המסְךָרון, הזוכית נדה על צירה, קרן אור ריצדה אל תוך אולם המוזיאון, ולפתע הסתנוורו עיניו.

רגע אחד ראה במטושטש ולא הבין אם האור מבליח מתוך הציור עצמו. הוא שמע את קולו של וודואֵיה ממשִיך בהסבריו. ומכיוון שענינו נעצמו מעט כדי להתגונן מהאור, לא ראה דבר מלבד כתם צהוב מסנוור, חסר מידה, הנפרש לנגד עיניו. כתם צהוב מסנוור, כמו דקירה עמוקה ושטוחה כאחד. והוא לא ידע אם הוא רואה נכונה, אם הוא הולך ומתעוור, אם הכתם נובע מאחד הגגות הבהירים בציור או מאחד הזיכרונות שעלו מתוכו. כמו בזמן הנסיעה לבורגונייה, כאשר מעבר לגבעה הופיעה פתאום הטירה העתיקה של סמור, רוכנת על אחד מפלגי ה'ארמנסון. הוא לא ישן בליל הנסיעה וחש בעייפות כמו במסך של ערפלי בוקר העוטפים את מגדל הכנסייה מרחוק. ובכת אחת, מבלי שהרגיש, ירדה המרכבה מן הגבעה, התקרבה אל קו המים וגילתה לפתע את הנחל הנוצץ כולו בשמש. הוא הוציא את ראשו מהחלון, חש את האוויר הקריר טופח על פניו, והסתנוור כולו מהאור המציף את המים, מן הזהרורים המשתקפים במים כמו דגיגים זהובים המקפצים כנגד הזרם בקו מתארך והולך, עד גשר האבנים הגדול שחצה את הנחל כמו סירה.

ועכשיו התעשת והרים את זרועותיו. בתנועה לא רצונית הוא כבש את פניו בידי, רצה לחסום את האור. ופתאום הסתחרר, הסתובב לאחור וכמעט נכשל ומעד. הכול התערפל סביבו. הוא הרגיש את כובד המכתב בפיס הפנימי של המקטורן, חש בכובד העתיד החבוי על גופו, מקופל במכתב החתום של ז'יד, קרוב ושמור ולא מפורש. הוא היה חלש מאוד והוסיף להתנדוד. וודואֵיה ביקש לאחוז בו, ופרוסט הצליח לומר "הכתם הצהוב! – על הקיר..." ואז פרצה נהמה מגרונו והוא נפל ארצה מלוא קומתו במרכז האולם.

מן הקבלה של המוזיאון הביאו בקבוקון של בושם, וכאשר הצמידו את ניחוח המשמש לנחיריו של פרוסט רוחו חזרה אליו. רגעים אחדים ישב שם מכונס בתוך עצמו. אחר כך הרים את עיניו, אנשים התגודדו מסביב ונדמה היה לו שהוא רואה מסכות רוקדות: מרסל! מרסל! אתה חולם! – ראה את פיות הפרצופים נפתחים ונסגרים, כאילו נפל ארבעים שנים לאחור. היצירה שלי! אני לא מתעורר. לבסוף הצליח להרים את זרועותיו ולהישען על מקלו. הוא הסב את מבטו אל החלון, האור המסנוור נעלם, רק בגרונו חש בתחושה מרה של פחד וכעס.